

УДК 339.5:330.15(045)

ЦИБУЛЯК А.Г.,

к.політ.н.,

здобувач кафедри міжнародних фінансів

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету ім. Т. Шевченка

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ТОРГІВЛІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню напрямів розвитку стандартизації в системі екологізації світової торгівлі. Обґрунтовано значення екологічних стандартів в забезпеченні високого ступеня екологізації світової торгівлі. Доведено необхідність подальшого розвитку системи екологічної стандартизації зовнішньоторговельних відносин.

Ключові слова: екологічні стандарти, міжнародна екологічна стандартизація, екологізація, екологізація зовнішньоторговельних відносин, екологізація світової торгівлі.

Цыбуляк А.Г., к.полит.н., соискатель кафедры международных финансов Института международных отношений Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ СТАНДАРТИЗАЦИИ В СИСТЕМЕ ЭКОЛОГИЗАЦИИ МИРОВОЙ ТОРГОВЛИ

Аннотация. Статья посвящена исследованию направлений развития стандартизации в системе экологизации мировой торговли. Обосновано значение экологических стандартов в обеспечении высокой степени экологизации мировой торговли. Доказана необходимость дальнейшего развития системы экологической стандартизации внешнеторговых отношений.

Ключевые слова: экологические стандарты, международная экологическая стандартизация, экологизация, экологизация внешнеторговых отношений, экологизация мировой торговли.

Tsybuliak A.G., candidate of Political Sciences, researcher of international finance department of the Institute of International Relations of Kyiv National Taras Shevchenko University

STANDARDIZATION TRENDS IN THE WORLD TRADE ECOLOGIZATION SYSTEM

Abstract. The article is devoted to research of standardization trends in the world trade ecologization system. The value of ecological standards in providing of high degree of world trade ecologization is grounded. The necessity of further development of ecological standardization system of foreign trade is proved.

Key words: ecological standards, international ecological standardization, ecologization, ecologization of foreign trade relations, ecologization of the world trade.

Актуальність проблеми. Необхідність формування екологічних засад виробництва, розподілу, обміну та споживання для ефективного розвитку світової торгівлі, задоволення екологічних потреб споживачів зовнішніх ринків та торговельних партнерів є основою об'єднання зусиль суб'єктів світового господарства у напрямі розробки комплексних стандартів, норм та правил узгодження економічних, в тому числі торговельних, потреб та інтересів з природничо-ресурсним потенціалом планети. Це зумовлює актуальність дослідження напрямів розвитку стандартизації в системі екологізації світової торгівлі та вироблення на цій основі пріоритетних напрямів оптимізації параметрів міжнародних екологічних стандартів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема екологізації світової торгівлі та запровадження стандартів, норм та правил екологічної торговельної взаємодії є предметом досліджень зарубіжних та вітчизняних науковців. Особливої уваги в цьому зв'язку заслуговують праці таких науковців як Андреева Н., Балацький О., Бегін Дж., Буркинський Б., Веклич О., Грищенко В., Данилишин Б., Дейлі Г., Ерліх П., Корнійчук Н., Мельник Л., Панайоту Т., Писаренко С., Семенюк Е., Туниця Ю. та ін. Проте численні аспекти даної проблеми потребують подальшої розробки.

Метою статті є дослідження особливостей застосування міжнародних стандартів в процесі екологізації світової торговельної взаємодії та обґрунтування пріоритетів розвитку екологічної складової системи міжнародної стандартизації.

Виклад основного матеріалу. Система екологізації світової торгівлі розвивається в умовах чіткої підпорядкованості, з однієї сторони, вимогам постійно змінного глобального економічного середовища, з іншої – правилам та стандартам, які забезпечують конкурентоспроможність товарів та послуг на світовому ринку. Використання екологічних стандартів в забезпеченні високого ступеня екологізації світової торгівлі обумовлене наступними причинами. По-перше, екологічні стандарти сприяють розробці, виробництву і пропозиції продукції і послуг на світових ринках. По-друге, стандарти сприяють безпечності й екологічній чистоті використовуваних ресурсів, процесів, методів виробництва. По-третє, застосування засад міжнародної екологічної стандартизації сприяє інтенсифікації світової торгівлі. По-четверте, вони мінімізують негативний вплив виробничих та торговельних процесів на довкілля. По-п'яте, екологічні стандарти сприяють ефективному екологічно безпечному використанню усіх видів ресурсів.

В цілому, система екологічної стандартизації може бути представлена як сукупність наступних елементів (див. рис.1):

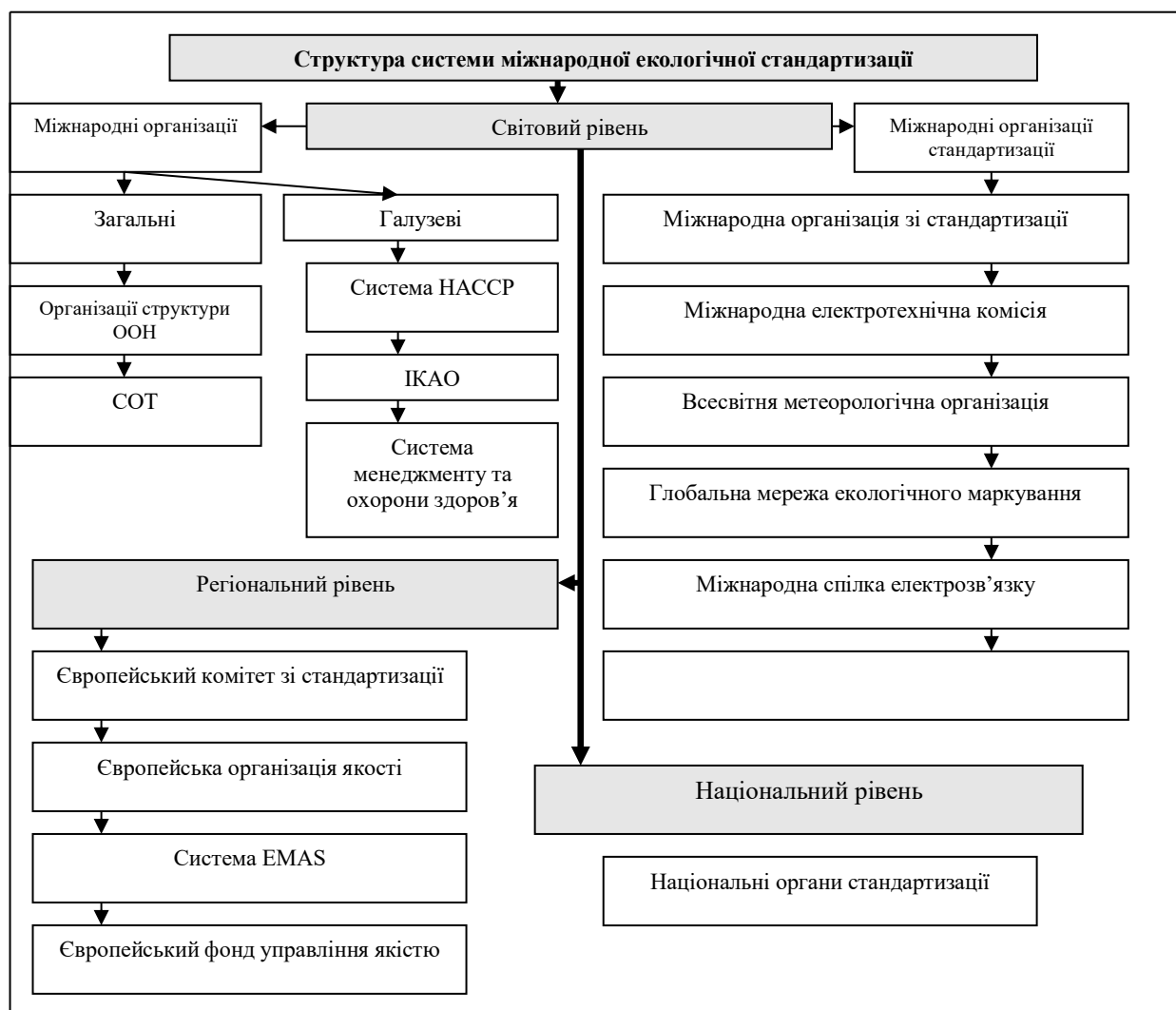

Рис. 1 Структура системи міжнародної екологічної стандартизації*

*Складено автором

Ключовим елементом запропонованої системи, безперечно, є Міжнародна організація стандартизації (ISO). Вона є незалежною, неурядовою організацією, міжнародні стандарти, розроблені якою гарантують, що продукти і послуги є безпечними, надійними й якісними та допомагають суб'єктам господарювання отримати доступ до нових ринків, забезпечують рівні умови для країн, що розвиваються і сприяють розвитку світової торгівлі. Такі широкі функції глобального характеру

обумовлені тим, що Міжнародна організація зі стандартизації має загальний консультативний статус в Економічній та Соціальній Раді ООН, Міжнародній організації праці в контексті врахування соціальної відповідальності у стандартах, ЮНКТАД в аспекті розробки стандартів та встановлення їх відповідності умовам торгівлі на світових ринках, Європейській Економічній Комісії та ін. [1].

ISO також співпрацює з іншими офіційними міжнародними організаціями з стандартизації, зокрема Міжнародною електротехнічною комісією (ІЕС) та Міжнародною спілкою електрозв'язку (ІТУ). Окрім цих трьох організацій, існує низка міжурядових органів, що розробляють власні стандарти, зазвичай, для конкретних галузей. Деякі з них охоплюють установи ООН, серед яких Всесвітня метеорологічна організація, Міжнародна організація праці, Комісія Codex Alimentarius [2]. ISO систематично координує свою діяльність з цими організаціями для того, щоб уникнути дублювання та забезпечити взаємодоповнюваність зусиль з стандартизації в тому числі в рамках меморандумів про взаєморозуміння [3]. Оскільки основними функціями стандартизації є розвиток міжнародної торгівлі, що змушує експортерів вивчати вимоги міжнародних стандартів і випускати продукцію, що їм відповідає, та посилення конкурентних позицій на світових ринках тих підприємств, продукція яких відповідає міжнародним стандартам, це стимулює потребу в розширенні нормативних документів, ухвалених на міжнародному рівні, що можуть використовуватися для визначення конкретних стандартів продукції і послуг, виробничих та управлінських процесів (див. рис. 2):

Рис. 2 Кількість міжнародних стандартів у 2009-2015 р.р.*

*Складено автором за матеріалами [1, 4]

Таким чином, протягом періоду 2009-2015 рр. кількість напрацьованих стандартів має тенденцію до зростання. Разом з цим, варто відмітити, що в їх структурі за секторами переважають інформаційні, інженерні та виробничі технології (див. рис. 3):

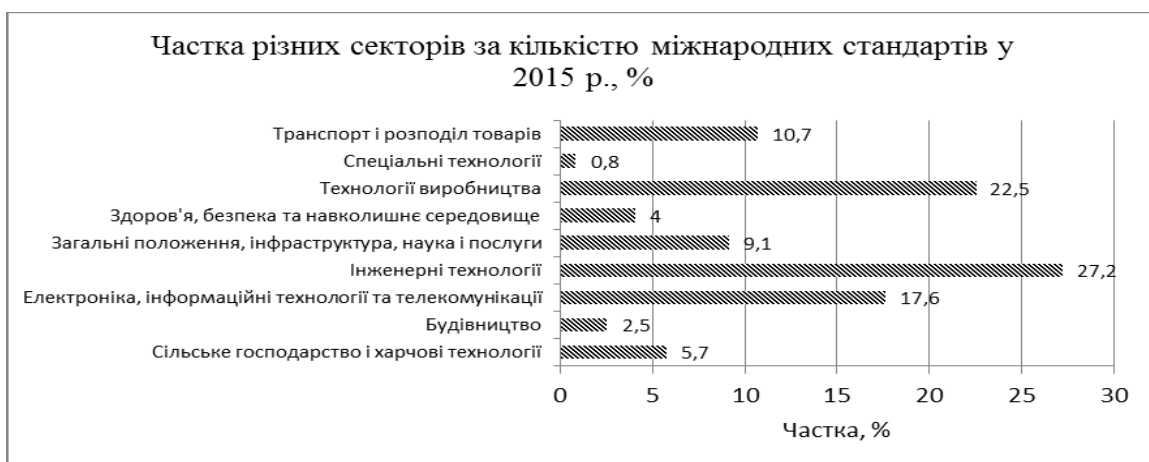

Рис. 3 Частка різних секторів за кількістю міжнародних стандартів у 2015 році*

*Складено автором за матеріалами [1, 4]

Варто зауважити, що частка стандартів, які безпосередньо стосуються здоров'я, безпеки та навколишнього середовища складає 4%. В контексті розгляду екологізаційної складової міжнародної

торговельної взаємодії особливе значення має стандарт 14000, який відповідає засадам екологічного менеджменту. В цьому зв'язку, розробку ISO 14000 - серії міжнародних стандартів систем екологічного менеджменту на підприємствах - слід вважати однією з найбільш значимих міжнародних природоохоронних ініціатив [1].

Розробка ISO 14000 стала результатом Уругвайського раунду переговорів по Всесвітній торговій угоді і зустрічі на вищому рівні по навколишньому середовищу і розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 році. Стандарти ISO 14000 розроблялись Технічним комітетом 207 (ТС 207) Міжнародної Організації Стандартизації (ISO) з урахуванням уже зарекомендованих міжнародних стандартів по системах менеджменту якості продукції (ISO 9000). Стандарти, які не входять до безпосередньо екологічної групи, мають опосередкований зв'язок з екологізацією світових ринків. Це обумовлено зацікавленістю всіх економічних галузей і світового співтовариства в цілому у функціонуванні на основі застосування екологічних підходів.

Офіційні міжнародні системи стандартизації являють собою платформу, яка потенційно може доповнити або сприяти погодженню різних приватних стандартів, а також може допомогти забезпечити узгодженість глобальних рішень. Це може призвести до більш високого рівня ринку і прийняття регулювання та істотного впливу на соціальну і екологічну сфери. Наприклад, офіційна міжнародна система стандартизації допомогла об'єднати більшість тем, забезпечивши деякі важливі міжнародні стандарти на основні соціальні та екологічні питання. Для навколишнього середовища та пов'язаних з ним сфер були запроваджені стандарти з таких питань, як управління навколишнім середовищем (ISO 14001/4); екологічне маркування (ISO 14020/21/24/25); оцінка життєвого циклу (ISO 14040/44); вимірювання, перевірка і контроль рівня парникових газів (ISO 14064/65); питна вода та послуги з відведення стічних вод (ISO 24510/11/12).

ISO також об'єднала зусилля зацікавлених сторін для участі в розробленні нового стандарту на соціальну відповідальність – ISO 26000. Інші приклади етапів розроблення в ISO охоплюють: вуглецевий слід продукції та послуг, критерії сталості для біопалива, сталість в управлінні подіями та водний слід організацій [46]. Структура міжнародних стандартів за секторами представлена на рисунку 4:

Рис. 4 Структура міжнародних стандартів за секторами у 2015 році, шт.*

*Складено автором за матеріалами [1, 4]

Функції інших (крім ISO) структурних елементів системи міжнародної екологічної стандартизації охоплюють окремі напрями розвитку суспільного та господарського життя. Слід відзначити в цьому зв'язку діяльність глобальної мережі екологічного маркування (GEN), асоціації незалежних організацій із 36 країн, що впроваджують системи екологічного маркування відповідно до добровільного міжнародного стандарту ISO 14024. GEN тісно співпрацює із Світовою організацією торгівлі, а одним з її членів є Комісія європейського Співтовариства з питань екологічної сертифікації та маркування. Суттєве значення в сфері міжнародної екологічної стандартизації мають системи стандартів галузевого спрямування, зокрема, система управління безпечністю харчових продуктів, яка є прийнятою на міжнародному рівні - HACCP (система аналізу ризиків і контролю критичних точок).

Вона дозволяє гарантувати виробництво безпечної продукції шляхом ідентифікації і контролю небезпечних чинників. Для впровадження системи НАССР виробники повинні досліджувати не тільки свій власний продукт і методи його виготовлення, постає завдання застосовувати такі ж вимоги і до постачальників сировини і допоміжних матеріалів, системи дистрибуції і роздрібної торгівлі. Виробник не лише випробовує кінцевий продукт, а застосовує запобіжні заходи для того, щоб він був гарантовано безпечним. У разі внесення будь-яких змін до продукту, процесу, або до одного з етапів виробництва, підприємства харчової галузі повинні переглянути систему НАССР та внести до неї необхідні зміни.

Нові стандарти екологічної безпеки, розроблені Міжнародною організацією цивільної авіації (ІКАО), вимагають від авіакомпаній оновлення парку повітряних суден. Експерти ІКАО з 170 країн пропонують скоротити викиди двоокису вуглецю (CO₂), з метою чого з виробництва буде знято багато лайнерів. Про підтримку нових правил зараз заявили 23 держави. Як рекомендують експерти ІКАО, стандарти викидів CO₂ повітряними судами можуть вступити в силу в 2020 році для нових типів літаків, а з 2028 року має бути припинено виробництво моделей, які не задовольняють новим стандартам [1].

Суттєва роль належить застосуванню екологічних стандартів на ринку праці. Йдеться про стандарти гігієни та безпеки праці за рахунок управління професійними ризиками, адже вимоги законодавства у цій сфері постійно посилюються. Так, стандарти серії OHSAS 18000 призначені забезпечити організацію елементами дієвої системи управління гігієною та безпекою праці. Це група міжнародних стандартів, розроблених Британським інститутом по стандартизації при підтримки міжнародних органів стандартизації, для надання інструменту, створення ефективної системи менеджменту з охорони здоров'я і забезпечення безпечних умов праці підприємств. Мета впровадження стандартів управління охороною праці - це всебічне сприяння виконанню вимог, які повністю ліквідують, нейтралізують або знижують до допустимих норм вплив на працюючих небезпечних та шкідливих факторів виробничого середовища, забезпечують усунення джерел небезпеки, ізолювання від них персоналу, використання засобів, що усувають небезпечні ситуації та підвищують технічну безпеку [5].

На різних світових ринках належні методи регулювання заохочують використання регламентів, орієнтованих на практичні результати, що доповнюються стандартами. Фактично всі регіони світу, незважаючи на виникнення конкретних регіональних питань, мають сильні стимули для використання міжнародних стандартів. Ці стимули охоплюють зобов'язання членів СОТ до необхідності забезпечувати, спрямовані на те, щоб продукція та матеріали, виготовлені у їх країні, могли продаватися з мінімальними бар'єрами у торгівлі [6]. Виробництво продукції та матеріалів, що відповідають міжнародним стандартам становить ключовий елемент забезпечення світової торгівлі. Слід зауважити, що на регіональному рівні інтеграційні об'єднання заохочують використання міжнародних стандартів як одного із засобів сприяння торгівлі своїх учасниць з рештою світу. Особливим прикладом формування та реалізації екологічних стандартів на наднаціональному рівні є Європейський Союз.

Європейські узгоджені стандарти являють собою гнучкий спосіб підвищення якості та безпеки продукції і послуг, підвищення прозорості, зниження витрат, відкриття ринків для підприємств і забезпечення того, щоб підприємства, могли конкурувати на рівних. Слід зауважити, що стандарти в Європейському Союзі формуються на основі консенсусу між підприємствами, органами державної влади та споживачами в процесі консультацій. Особливе місце в системі європейських стандартів, які безпосередньо стосуються розвитку світових товарних потоків, належить імпортним стандартам, тобто вимогам до продукції, яка імпортується на територію ЄС.

На національному рівні мета і завдання екологічної стандартизації зумовлені рівнем науково-технічного розвитку. Сутність діяльності у сфері стандартизації залежить від рівня промислового, соціального розвитку країни, уваги, яка приділяється питанням охорони довкілля, розвитку науки, техніки, технологій, наявності гармонізованих стандартів, участі в роботі міжнародних організацій з метрології, стандартизації і сертифікації [7]. Зауважимо, що всі стандарти ISO є добровільними; вони можуть затверджуватися як обов'язкові на національному рівні чи в межах окремих підприємств, організацій. Система стандартів забезпечує зменшення несприятливих впливів на навколишнє середовище у наступних напрямках: поліпшення екологічного спрямування діяльності; створення істотного доповнення до національної нормативної бази і компоненти державної екологічної політики; поліпшення умов міжнародної торгівлі.

Висновок. Використання екологічних стандартів та норм в забезпеченні екологізації світової торгівлі обумовлене, насамперед, тим, що вони сприяють розробці, виробництву й пропозиції продукції і послуг на світових ринках, безпечності й екологічній чистоті використовуваних ресурсів, процесів, методів виробництва, інтенсифікації міжнародних торговельних зв'язків. Крім того, застосування екологічних стандартів дозволяє мінімізувати негативний вплив виробничих та торговельних процесів на довкілля, сприяє ефективному екологічно безпечному використанню ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності суб'єктів світової торгівлі.

Література

1. Reaching milestones in standards innovation. ISO Annual report. – 2015. – 32 с. [Electronic resource]. - Access mode: http://www.iso.org/iso/annual_report_.
2. United Nations: Funds, Programmes, Specialized Agencies. [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.un.org/en/sections/about-un/funds-programmes-specialized-agencies-and-others/index.html>
3. Lehni M. Eco-efficiency: creating more value with less impact / M. Lehni // WBCSD. - Geneva, 2000. – 36 p.
4. ISO in figures. [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.iso.org/iso/ru/home/about/iso-in-figures.htm>
5. Global enabling trade report, 2016. E-resource: <http://reports.weforum.org/global-enabling-trade-report-2016/enabling-trade-rankings/>
6. Экологическая регламентация международной торговли и задачи ВТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=173>.
7. Скрипчук П. М. Теоретико-методологічні основи формування системи екологічної стандартизації і сертифікації : монографія / П. М. Скрипчук. - Рівне : НУВГП, 2011. – 367 с.